

Hodnoty a vysvětlení¹

MAREK TOMEČEK

Ústav jazyků a společenských věd. Fakulta dopravní. České vysoké učení technické v Praze
Horská 3. 128 03 Praha 2. Česká republika
Oddělení pro dějiny starší české a evropské filosofie. Filosofický ústav.
Akademie věd České republiky, v.v.i. Jilská 1. 110 00 Praha 1. Česká republika
marektomecek@yahoo.co.uk

ZASLÁN: 01-12-2012 • AKCEPTOVÁN: 04-04-2013

Abstract: The article analyses the terms “value” and “explanation” as used in ethical studies, offers a critique of this usage and an alternative, pragmatically oriented semantics of ethical terms, based on the illocutionary act of judging. The term “value” is supposed to describe a super-predicate common to both ethical and aesthetical value judgments. However, the traditional over-reliance on the copulative predication and the idea that language describes reality lead to a one-sided view of ethical terms, and a construction of sentences like “The intentional torturing of little children is morally wrong”, whose pragmatic function, and consequently meaning, is very unclear. If, on the other hand, we take as our paradigm the act of judging (in the literal sense of a judge presiding over a case) we will be able to sketch a new, lighter ethics which, admittedly, falls short of the traditional demands placed on this discipline, but whose semantics is closer to the actual words used in expressing approval and disapproval.

Keywords: Ethics – explanation – judgment – pragmatics – semantics – value.

Tento článek navazuje na přednášku „Vražda a normativita“, kterou jsem proslavil před dvěma lety na konferenci v Hradci Králové, a na přednášku „Pohlčení sémantiky pragmatikou“ ze Staré Lesné z roku 2005. Budu

¹ Článek je výstupem grantového projektu P401/11/0371 „Apriorní, syntetické a analytické od středověku po současnou filozofii“ uděleného GAČR pro léta 2011-2015.

se snažit zobecnit výsledky, ke kterým jsem se tenkrát dopracoval. Tyto tři přednášky spojuje pragmatický pohled na jazykový význam a jeho aplikace na etiku, ve kteréžto disciplíně nejsem odborníkem, a proto ji možná nevytihnou v celé její šířce a košatosti, a některé problémy asi zjednoduším až příliš. To, co mi vyjde z analýzy některých etických a filozofických pojmů, pravděpodobně nebude splňovat nároky, které se na etiku kladou, ale půjde spíše o několik, doufám zajímavých, sémantických postřehů na okraj, jakousi alternativu ke snahám mnoha minulých i současných filozofů.

Filozofický pojem *hodnoty* funguje jako superpredikát hodnotících soudů, ty zahrnují soudy estetické i etické (Kolář – Svoboda 1997, 47-48, 91). Hodnotou je *dobro* ve větě „pomáhat starším lidem je *dobré*“ a *krása* ve větě „Boticelliho Venuše je *krásná*“. Pomocí hodnotových soudů hodnotíme věci obecně nebo v případě morálních soudů hodnotíme činy ostatních lidí, a to buď pozitivně, nebo negativně, podle toho, jakou hodnotu použijeme. Hodnotou je *statečnost*, ale také *zbabělost*, *krása* i *ošklivost*, *dobro* i *zlo*.

A právě tato binárnost filozofického pojmu *hodnota* by nás měla zarazit. Při analýze pojmu *hodnota* objevíme původní význam, od něhož jsou polysémickými posuny odvozeny jiné významy. Původní význam slova *hodnota*, známý třeba ze spojení „obraz nevyčísitelné hodnoty“, balancuje někdy překerní vztah mezi monetární *cenou* a důležitostí nějaké věci. Například SSJČ definuje *hodnotu* na prvním místě jako *cenu*, a stejně tak *cenu* definuje jako *peněžní hodnotu* věci. O *hodnotě* věci tak budeme většinou mluvit v okamžiku, kdy nesouhlasíme s její tržní *cenou*, díky své synonymitě nám slovo *hodnota* umožní tento rozpor tematizovat. Každopádně taková *hodnota* je vždy pozitivní (i ve větě „ten obraz nemá takovou hodnotu“). Polysémickým přesunem dostaneme druhý význam slova *hodnota*, který se však objevuje typicky v plurálu, a to nějakého mravního pozitivu: „oni mají úplně jiné hodnoty než my“ nebo „on má špatně postavený hodnotový žebříček“ či dokonce „on neuznává žádné hodnoty“. A konečně jiným polysémickým posunem dostaneme třetí *hodnotu*, jak ji používá matematika, fyzika či měření: „teplota dosahovala záporných hodnot“, kde je synonymní s naměřeným číslem. Toto poslední užití neimplikuje nutně pozitivitu, matematické hodnoty mohou být pozitivní i negativní, ovšem za cenu toho, že ztratí kontakt s lidskými zájmy. Z antropocentrického hlediska nemá takto sterilizovaná matematická hodnota konstitutivní prvek žádoucnosti. Někteří lidé mají rádi, když teplota dosahuje pozitivních hodnot, lyžaři naopak když mrzne.

Filozofický pojem *hodnoty* je podivným hybridem mezi jejím druhým a třetím významem: druhý význam mravního pozitivu s lidským rozměrem

používá v singuláru a kombinuje ho s třetím významem pozitivní i negativní veličiny. Nicméně přízně pro tentokrát filozofům právo vytvořit si vlastní pojmy, pokud fungují a domluví se jejich prostřednictvím, a podívejme se raději na roli filozofického pojmu *hodnoty* v etických zkoumáních. Otázku, nakolik pojem *hodnoty* ve filozofickém diskurzu funguje a má význam srozumitelný účastníkům debaty, ponechávám otevřenou.

V rámci morálního soudu nám právě *hodnota*, představovaná ať už pomocí *thin concept* adjektivem *dobrý* či nějakou tvrdší verzí, například adjektivem *zbabělý*, pomáhá *hodnotit* nějaký čin. Co se týká funkce morálního soudu samotného, tak ten nám podle běžného pojetí *vysvětluje* chování někoho jiného, či dokonce *předepisuje*, jak se máme sami chovat. Začněme *předepisováním*: v jakém smyslu morální soud lidem předepisuje, jak se mají chovat, kdo vůbec může komu a kdy předepisovat, jak se má chovat? Zdá se, že předepisování má největší šanci na úspěch, když předepisuje nadřízený podřízenému, neboť v takovém případě existují i sankce za nedodržení předepsaného, například propuštění z práce. Naopak v případě, kdy takový vztah nenastává, lze těžko o předepisování mluvit. A v případě morálního soudu, který má mít ideálně univerzální platnost, tedy zahrnuje i subjekty, které jsou si navzájem rovnocenné, lze při předepisování očekávat reakci: „co si to dovoluujete?“ Pokud tedy mluvčí nemá hierarchické postavení vyšší než posluchač, nelze o předepisování mluvit. Každý (morální) soud musí být někým k někomu pronesen, aby byl smysluplný, musí být pragmaticky ukotven v nějakém kontextu.

Když tedy vyslovením morálního soudu nepředepisujeme, hodnotíme alespoň? Filozofické úvahy o hodnocení probíhají na pozadí tradičně chápané hlavní funkce jazyka, a sice popisu. Hodnota je definována opozitně k faktu, který je zjevován v popisných větách. A jelikož se popisné věty vztahují k mimojazykovým faktům pomocí pravdy/nepřavdy, měli by se i hodnotící věty vztahovat k něčemu mimojazykovému, a to k hodnotám. Tak když meteorolog ukáže na mapě Evropy na bílou skvrnu nad ČR a řekne „to je bouřka“, popisuje pravdivě nějaký konkrétní atmosférický fenomén. Naopak, když laik vyhlédne za deště z okna a pronese „ta bouřka je obzvláště silná“, tak díky slovu „silná“ tentýž atmosférický fenomén hodnotí. Nicméně se zdá, že by stejného efektu docílil i větou „to je ale bouřka!“ či dokonce pomocí věty „to je bouřka!“ s patřičnou intonací. Čili by čistě deskriptivní větu použil k hodnocení. Hodnocení nebo popis nejsou tedy vlastnosti vět, ale vět v kontextu, čili ilokučních či řečových aktů. Není možné izolovat samostatný význam věty bez kontextu, každou větu si totiž

už představujeme v určitém standardním kontextu, který někteří pokládají za její „čistý“ význam. Co by ale byl třeba čistý význam věty „to je blbec, vrah, zrádce“, popis nebo hodnocení? Podobný problém máme s větou „Společnost Microsoft nedosáhla v loňském roce takových zisků, jaké byly očekávány“. Když ji pronese televizní hlasatel, půjde o popis situace, když předseda dozorčí rady, očividně tuto situaci hodnotí. Z úst Petra Nečase zní věta „podpora dalajlámy poškozuje náš export do Číny“ úplně jinak než kdyby ji pronesl analytik zahraničního obchodu. Podobně když rozhodčí při tenisovém zápase prohlásí „dobrý míč“, jde o hodnocení, ale když to řekne divák u televize, půjde pouze o popis situace, i když v něm použije hodnotící pojem „dobrý“. Záleží totiž na pragmatických okolnostech, tedy kdo a kdy to říká, zda půjde o popis nebo hodnocení. Popis a hodnocení jsou tedy názvy ilokučních aktů.

Výše nastíněná analogie mezi popisnými a hodnotícími výroky stojí na problematických sémanticko-pragmatických předpokladech. Zdá se být zbytečné postulovat do každého hodnotícího soudu nadřazenou hodnotu, když hodnocení probíhá primárně v mluvních aktech nařčení, osočení, souzení, odsouzení, očištění či omluvy, a často navíc bez jakéhokoliv hodnotového slova. Naopak, sestoupením z binární opozice hodnocení/deskripce na mnohem rozmanitější a početnější úroveň ilokučních aktů získáme nepřeborný materiál k analýze. Obejdeme se tedy bez hodnot, jejichž zavedení pramenilo z deskriptivistického omylu (*descriptive fallacy*; Austin 1962, 3), a zároveň se vyhneme obtížím s nimi spojenými, jako jsou otázky: jak hodnoty poznáváme, jaký je jejich metafyzický status, jestli jsou subjektivní či objektivní, relativní či absolutní, atp.

Možná jsme byli příliš rychlí v podřezávání tradičního morálního soudu naší sémanticko-metafyzickou břitvou, zbývá mu totiž ještě jedna důležitá funkce, a to vysvětlení, jak už naznačuje název tohoto článku. Morální soudy a potažmo celá etika tedy vysvětlují. Vysvětlovat můžeme někomu něco, co nechápe: „Vysvětlil jsem mu, že mu ty peníze nemůžu poslat dřív, než mi přijdou na účet.“ Je však zřejmé, že v tomto smyslu morální soudy ani etika nic nevysvětlují, neposkytují totiž žádnou novou informaci, dospělí mluvčí jazyka znají pojmy a jejich důsledky. Více jsem o tomto problému pojednal před dvěma lety v Hradci Králové ve svém příspěvku „Vražda a normativita“. Morální soud „vražda je špatná“ je každému známý truismus a chybí mu proto možný kontext použití.

Naproti tomu u dítěte existuje jakýsi epistemický nedostatek a ten tvoří prostor pro vysvětlování, ovšem vysvětlování zvláštního druhu. Když se dítě

zeptá, proč se nějaká postava v pohádce chová tak a tak, můžu vysvětlit pomocí morálního soudu: „protože vlk je zlý.“ Ale dítě se většinou s takovým vysvětlením nespokojí a následuje další otázka: „a proč je zlý?“ a tady už mám tendenci přicházet s náboženským vysvětlením, které vede spíše k terapeutickému zbavení se otázky, jak může dosvědčit každý pozorný čtenář knihy Jób.

Konečně poslední způsob, jak něco vysvětlit, je udat příčinu ve vědeckém duchu, jako když fyzika vysvětluje, proč prší. Ovšem ani zde nevidím mnoho prostoru pro etiku. Morálním soudem „krádež je špatná/zavržená/níhodná“ nelze vysvětlit, proč někdo krade. Troufám si dokonce tvrdit, že krádež či kriminalitu obecně nelze vysvětlit nijak, ani psychologii či sociologií, tento vědecký přístup celou problematiku zplošťuje a vede k determinismu. Tímto směrem se vydal Marx, k převeliké škodě generací po něm, když vysvětloval veškerou zločinnost ve společnosti kapitalistickým útlakem. Pokoušel se tak ospravedlnit krádež proletáře, a naopak za krádež prohlásit přivlastnění si nadhodnoty kapitalistou, čili vykořisťování. Krádeže podle něj v socialismu a komunismu zmizí, protože bude odstraněno soukromé vlastnictví výrobních prostředků a tím i akumulace kapitálu, majetkové rozdíly a závist. Nicméně vývoj ukázal, že i v socialismu dochází ke krádežím, dokonce bylo třeba vymyslet nové, specificky české a do západních jazyků nepřeložitelné sloveso, *rozkrádat* (1945), aby se vystihla frekvence a dosah nové kriminality, a krádež se tak ukazuje spíše jako antropologická etická konstanta odolávající každému vědeckému vysvětlení a analýze.

Úporná snaha vysvětlit zločin obecně vede často k absurdním důsledkům. Spisovatele Samuela Becketta poznamenalo setkání se zločinem na celý život. Jednou při chůzi pařížskou ulicí důrazně odmítl nabídku pasáka, který ho posléze bodl nožem. Beckett přežil a po zotavení konfrontoval pachatele v soudní síni otázkou: „proč jste to udělal?“ Zmatený pasák se zmohl jen na „Nevím, pane, je mi to líto“. Podle některých interpretů tím probudil spisovatelův zájem o absurdnost lidské existence a nemožnost komunikovat v jazyce. Možná se měli pozastavit nad nevhodností takové otázky a mít pochopení pro překvapeného zločince.

Shrňme si tedy naše dosavadní postřehy o hodnotách a vysvětlení: hodnoty jako referenty morálních soudů jsou filozofickým konstruktem problematické povahy a funkce s pochybným explanačním potenciálem. Dospělým nic etického nevysvětlujeme, protože předpokládáme, že jsou kompetentními mluvčími a vědí, jak se chovat. Na jakékoli vysvětlování je už pozdě. Je to navíc sociálně nemotorné, někomu něco etického vysvětlovat,

protože ho tím zároveň i káráme, pokud jde o jeho čin. Pokud jde o čin někoho třetího, pak je dobré vzít v úvahu, v jakém vztahu jsou navzájem druhý a třetí, protože můžeme naší promluvou pomlouvat, udávat či žalovat. Lze se však vůbec v etice obejít bez pojmu *hodnoty* a modelu morálního soudu, kde je nejdůležitějším slovem adjektivní predikát v kopulačním výroku, ať už jde o tenké pojmy (thin concepts) *dobrý/zlý* či o tlusté verze (thick concepts) *statečný, krutý*?

Podívejme se nejprve, jakých dilemat se zbavíme. Pokud bychom chtěli tvrdit, že morální soudy vyjadřují propozice a ty referují k hodnotám, pak bychom si museli vybrat, jestli hodnoty existují v objektivním smyslu, aby morální výroky měly objektivní platnost, ale zde je zřejmé, že hodnoty neexistují ve stejném smyslu jako třeba empirické nebo fyzikální vlastnosti. Nebo existují pouze subjektivně jako naše pocity či přesvědčení, ale pak bude obtížné založit na nich morálku, která by byla obecně platná. Pokud půjdeme nonkognitivistickou cestou a budeme tvrdit, že morální soudy propozice nevyjadřují, pak musíme dobře vysvětlit, jak je vůbec možné poznání v etice (Kolář – Svoboda 1997, 60). Podle emotivistických koncepcí je hodnotový soud dokonce synonymní s citoslovcem! Každá z nastíněných pozic má nějakou slabou stránku, mnohé z nich se pojí s filozofickým pojmem hodnoty a všechny s tradiční představou morálního soudu.

Co tedy nabízíme jako alternativu k tradičnímu morálnímu soudu? Zprv, namísto adjektiv „dobrý/zlý/špatný“, „přijatelný/zavrženíhodný“, „krásný/ošklivý“, „statečný/zbabělý“ a ostatních *thick and thin concepts* navrhuje se soustředit se na konkrétní etická substantiva a slovesa, jako například „krádež/krást“, „podvod/podvádět“, „lež/lhát“, „vražda/vraždit“, „ubližovat“. „To od tebe nebylo *pěkné*“ je možné, ale jenom jako anaforický odkaz k předchozímu činu, který bude na požádání specifikován: „že jsi mně takhle *podrazil*.“ Zadruhé, z takto pozměněného pole analýzy vyplyne zjištění, že se tyto pojmy neobjevují primárně v popisných predikacích či propozicích, ale v ilokučných (či dokonce perlokučných) aktech: kárání, obvinění, odsouzení, plísňení, vyčítání, pomlouvání, domlouvání, hubování, napomínání, vytýkání, žalování, obžalovávání, vinění, nařčení, udání, nadávání, odhalení, donášení, informování vs. denuncování, bonzování, osočování a mnohých dalších. V takto pragmaticky orientovaném zkoumání nehraje už pojem pravdy či referování a referentů žádnou podstatnou úlohu. Ale to neznamená, že by to bylo jakkoli na škodu jasnosti dotyčných jazykových vyjádření či jejich smysluplnosti. Například u věty „Ty jsi mne urazil!“ nelze nějak objektivně zjistit, jestli je to pravda, (třeba když muslimové tvrdí, že je

urážejí karikatury Proroka v dánském časopise), je možné se pouze omluvit či trvat na tom, že to, co jsme řekli, urážlivé nebylo. Následný postup je spíše výsledkem vyjednávání než verifikačního procesu. Uražení je perlokuční akt, v některých případech možná i ilokuční, a věta „Ty jsi mne urazil!“ spadá do kategorie performativů a ne konstativů, je třeba jí rozumět jako výzvě k omluvě. Je zde totiž významný rozdíl mezi způsobem, jak zjišťovat pravdu u konstativu, např. „Ty jsi mne rozcuchal“, kde stačí třeba shlédnout záznam bezpečnostní videokamery a je vše jasné, a performativem typu „Ty jsi mne urazil!“, protože i když se účastníci sporu shodnou na tom, že nějaká slova byla pronesena či karikatury zveřejněny, nemusí se shodnout na tom, že k urážce došlo a tudíž že je nutné se omlouvat.

Mezi všemi ilokučními akty, které používají etická slova, hraje podle našeho názoru paradigmatickou roli **soud** a **souzení**. Proč zrovna souzení a ne některý jiný ilokuční akt? Protože soud ve své nejčistší, institucionální podobě (a zde nemáme na mysli filozofické představy o soudu jako o mentálním či logickém aktu dosahování pravdy, ale nestranného úředníka v taláru sedícího na vysoké židli pod státním znakem, čili zde definujeme nové použití slova *soud*, či spíše oprašujeme jeho původní význam) slouží jazyku jako jakýsi opravný nástroj, když se porouchá v etické dimenzi, když je mezi dvěma mluvčími spor o to, jestli nazvat nějaký čin eticky negativním slovem nebo ne. Analogicky k tomu, když se porouchá v sémantické dimenzi, máme jazykovou hru *znamenat/myslet něco něčím*. Zároveň má jazyková hra *soud/soudit* nejčistší nárok na objektivitu svých důsledků, stojí v pozadí všech ostatních etických jazykových her, jak jsme je výše vyjmenovali. Tyto ostatní akty (kárání, plísňení, vyčítání atd.) probíhají typicky mezi dvěma aktéry a můžeme je tudíž dělat neprávem, mýlit se v nich. A to, jestli jsou prováděny neprávem, zjistíme právě posouzením situace někým třetím. Při soudu jsou přítomny typicky tři strany, obžaloba, obhajoba a soudce, a nález soudu je závazný pro všechny zúčastněné strany způsobem, který ostatní etické ilokuční akty postrádají. V rozsudku se soudce nemůže mýlit, je to performativ, může být jenom nahrazen opět jiným rozsudkem vyššího soudu. Z dosahu pragmatických důsledků rozsudku také nemůžeme uniknout jako v případě nepřiznání toho, že jsme svými slovy někoho urazili. Tam stačilo přestat s „uráženým“ jednoduše komunikovat. U soudu má rozsudek za následek zproštění obvinění či naopak trest, který je aplikován v zastoupení společnosti a donucením. Také tento objektivní dopad soudu z něj číí ideální paradigma pro etiku, která má být univerzálně platná.

Naše etika, založená na analýze konkrétních mluvních aktů a eticky hodnotících slov s paradigmatickou jazykovou hrou *soud*, se ukazuje co do své normativity analogická ke každému jinému užití jazyka, i popisnému, a jako taková je i nesubjektivní. To, že toto je stůl, je objektivní jazykový fakt sankcionovaný komunitou mluvčích českého jazyka, a tento fakt má své normativní důsledky: když tento předmět budu nazývat jinak, nebude mi rozuměno. Stejně tak nález soudu používá význam slov v něm obsažených, a performativ „odsuzuje se za vraždu“ má markantní normativní důsledky.

Všimněme si, že soud ani zákon etické termíny nedefinují (etická závadnost vraždy není nikde v zákoně vysvětlena či definována), pouze je normativně aplikují. Dosahuje potom ale náš návrh etiky na nároky tradičně na tuto disciplínu kladené? Neřekne nám, co etická slova znamenají, ani proč je vražda špatná, či dokonce jaké zdůvodnění máme pro naše etické normy a jaký život máme vést. Zároveň ale svým modelem normativity ukazuje na možná přílišnou ambicióznost takových nároků: pokud je aplikace popisných termínů analogická k aplikaci etických termínů soudem, pak stejně jako je zbytečné hledat zdůvodnění, proč nazýváme tento předmět stolem, je zbytečné hledat zdůvodnění pro pojem *vražda* (samozřejmě na jakési triviální, nefilozofické úrovni obsahuje každý konkrétní nález soudu i zdůvodnění).

Nicméně jakýsi psychologický model etického rozhodování nám naše odlehčená etika přece jen dovoluje sestavit. Vezměme si nejprve morální dilema soukromého rázu, kdy konatel rozvažuje, zda nějaký konkrétní čin vykonat nebo ne. Pokud na zamýšlený čin lze aplikovat nějaké negativní etické slovo, například *lež*, *podvod*, pak je nasnadě, že by konatel neměl zamýšlený čin provést. (Bereme zde za neproblematické, že negativní pojem vede k absenci akce a ignorujeme tzv. *is-ought problem*.) Pokud žádné negativní slovo aplikovat nelze, je potenciální čin z etického hlediska nezávadný. Náš model může selhat dvěma způsoby: za prvé, konatel dospěje k závěru, že jeho čin je popsán negativním etickým pojmem a přesto jej vykoná. Nejedná iracionálně, ale hřeší. (Tímto termínem nechceme implikovat existenci Boha či Jeho garantování etických norem, je to pouze vhodné slovo popisující psychologickou zkušenost znalosti normy a jejího vědomého a dobrovolného překročení.) Za druhé: z důvodu sebeklamu nebude aplikace pojmu provedena správně, čili negativní čin bude z psychopatologického důvodu označen za pozitivní. (Je téměř až empirickou otázkou, jak si svůj čin popisuje zločinec: řekl bych, že si neřekne „teď to ukradnu“ ale „teď to vezmu, otočím, čornu“, ani si neřekne „teď ho zavraždím“ ale „teď ho majznu, stře-

lím, praštím“. Proto se zločinecký argot hemží tolika synonymy pro zločiny, jejich účelem je otupit negativní ostří spisovných slov. Cílem soudu a společnosti je právě naučit zločince aplikovat negativní etické pojmy na sebe a na své zamýšlené činy.) K napravení tohoto stavu do budoucna může sloužit lepší introspekce, trénink v aplikaci morálních pojmů, v extrémním případě převýchova v nápravném zařízení. Tolik k soukromým morálním dilematům, kde probíhá aplikace etického pojmu v mysli jednotlivce, a bude tudíž vhodné ji nazývat soudem pouze metaforicky, protože jedna z opačných stran může být před rozhodující třetí stranou kompromitována sebeklamem, anebo nebude mít rozhodnutí pragmatický důsledek, jako v případě hříchu.

V případě veřejného morálního dilematu tyto dva způsoby selhání odpadají a celý postup se blíží skutečnému soudu. Podívejme se nejprve, co probíhá před skutečným soudem. Z našeho pohledu mají dvě strany spor o to, jak nazvat nějaký veřejný stav věcí, a tento svůj spor předloží třetí, nezaujaté straně k rozsouzení. Soudce se pak snaží co nejlépe aplikovat pojmy jazyka, které jsou přesně specifikovány v zákoně. Zákon představuje pomůcku při rozhodování o aplikaci pojmů, jakýsi slovník, zajišťující v ideálním případě stejné (a tím i *spravedlivé*) užívání pojmů v celém etickém diskurzu, čili v celém státě, kde zákon platí. Pro nás relevantní případy jsou tzv. případy sémantické, kdy soud rozhoduje na čistě jazykové rovině, a neřeší, jestli to byl člověk A kdo zabil člověka B. Zajímavější je třeba proces s Vitem Bártou, kdy soud první instance rozhodl, že i poskytnutí bezúročných půjčky představuje korupci. Zde nebyl spor o to, jestli někdo něco udělal nebo neudělal, Bárta i obžaloba se shodli na tom, že peníze jako půjčka předány byly. Šlo o to, jak celý čin nazvat: obžaloba tvrdila, že taková půjčka spadá pod pojem úplatku, a soud jí dal zapravdu.

Ve veřejných morálních dilematech máme k dispozici tento mechanismus a žádný jiný. Při řešení otázky: mají homosexuální páry uzavírat sňatky a adoptovat děti? se veřejná diskuze snaží posoudit vztah mezi pojmy „manželství“, „právo dospělého“, „právo dítěte“, atd. Naše odlehčená etika takovéto otázky nerozhodne, neboť nedisponuje privilegovaným přístupem k těmto pojmům, pouze popisuje celý mechanismus veřejné debaty a akceptuje její pojmotvorný výsledek.

Všimněme si, že obě strany veřejného sporu se snaží vylíčit svoji pozici za pomoci čistě pozitivních pojmů, jedna strana bude mluvit o „právu“ a druhá o „ochraně tradičních hodnot“, stejně jako se u soudu obhajoba i obžaloba snaží vykreslit svou pravdu v tom nejlepším světle, aby přesvědči-

la soudce, zde ale veřejnost, která pomocí legislativního procesu definuje význam pojmů v zákoně a celý spor rozsuzuje.

Shrňme si náš návrh odlehčené etiky: neodpoví nám na tradiční velké otázky „co je dobro?“, „jak vést dobrý život?“, či „jak zdůvodnit naše morální normy?“. Na druhou stranu etická slova, která zkoumá, mají objektivní a univerzální platnost (ve smyslu, že očekávám a vyžaduji, že je bude používat každý mluvčí mého jazyka, se kterým přijdu do styku), jejich aplikace je rozhodnutelná a má normativní důsledky.

Literatura

- AUSTIN, J. L. (1962): *How to Do Things with Words*. Oxford University Press.
KOLÁŘ, P. – SVOBODA, V. (1997): *Logika a etika. Úvod do metaetiky*. Praha: Filosofia.